

אם רצו

ויאמר בלעם אל האלקים בלק בן צפור מלך מואב שלח אליהו (כב, ט).

ב'ב

אף על פי שאין אתה מכבדי ואין אתה מואב לי שם (ש. צדרי) בעולם, המלכים מבקשים אותי - מדרש רבה כאן, וברשי הלשון: אצ"פ שאינו חשוב בעיניך, חשוב אני בעיני המלכים.

1
פ' י' ב'ב

ומה שאמר בלק בן צפור מלך מואב שלח אליך ודרשו על זה שאמר אצ"פ שאינו חשוב בעיניך חשוב אני בעיני המלכים, הכוונה בזה, שאם אין אני חשוב בעיניך שתתגלה אלי ביום, אבל מפני כבודו של מלכות היית צריך לכבדני ולהיגלות אלי תיכף ביום, וכן מצונו שצוה הקב"ה למשה ואהרן על פרעה שיחלקו לו כבוד, כמו"ש חז"ל עה"פ וידבר ה' אל משה ואל אהרן וגו' ואל פרעה מלך מצרים (שמות ד' י"ג, והיבא שם ברש"י), שצוה להם לחלוק לו כבוד בדבריהם, וכן במה שאמר משה לפרעה וירדו כל עבדיך אלה אלי ותשתחוו לי לאמר צא אתה וגו' (שמות י"א ה') הביא רש"י מהגמרא (ובתים ק"ב א') שחלק כבוד למלכות שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו, (ועי' עוד בתנחומא פ' בא עוד כמה דוגמאות מיוסף ויעקב ואליהו וחנניה מישראל ועזריה ודניאל, שחלקו כבוד למלכות), ועל זה היתה טענתו לפני הקב"ה, שמפני כבוד המלכות היה צריך להיגלות אליו תיכף ביום.

1
לכאורה ימלא מה טענה היא זו להתאונן לפני הקב"ה על שאינו מחשיבו ומכבדו, הלא באמת הגדילו ונישאו והעלו למעלת נביא הגדול שבאומות, כמו שכתב רש"י (פסוק ה') חז"ל: ואם האמר מפני מה השרה הקב"ה שבינתו על גוי רשע, כדי שלא יהי' פתחון פה לאומות לומר אילו היו לנו נביאים חורנו למוטב, העמיד להם נביאים וכו', וכן אמרו במדרש: לא הניח הקב"ה פתחון פה לאומות העולם לאמר שאתה רחוקתנו, מה עשה הקב"ה, כשם שהעמיד מלכים חכמים ונביאים לישראל כך העמיד לאומות העולם כו', והעמיד משה לישראל ובלעם לאומות העולם, ע"כ, וכן אמרו פתורה"י, כשולחני הזה שהכל מריצים לו מצות, כך כל המלכים מריצים לו איגרותיהם, (רש"י מחז"ל), אי"כ היה מאד חשוב ונכבד בעיני כולם, והכל בהשפעתו של הקב"ה שהשפיע עליו גבואה והעמידו לנביא גם מה שבלק שלח אליו הוא, מפני שהיה ידוע להם לנביא, ובכך מה מקום לתלונה זו שאינו חשוב בעיני המקום.

אמנם באמת לא היה בלעם כדאי וראוי כלל שתשרה עליו שכ"נה, הן מצד עצמו מפאת מדותיו הרעות ורשעותו ואכזריותו, והן מצד בקשת משה רבינו ע"ה כמו שיבאר, דהנה אמרו בגמ' (נדרים ל"ה א'), אמר ה' יוחנן אין הקב"ה משרה שכ"נתו אלא על גביר ועשיר וחכם ועניו, ובלעם, מלבד שהיתה עינו רעה ונפשו רחבה, היתה גם רוח גבוהה (כמו"ש באבות פ"ה) שהוא היפך העניויות, שזו היא סתירה וניגוד גמור להשראת השכ"נה, ובכלל אמרו כאן (ברש"י ובמדרש הנ"ל), שכל עיקר מה שהשרה הקב"ה הגבואה באומות, הוא כדי שלא יהיה להם פתחון פה לומר אתה רחוקתנו ואילו היו לנו נביאים חורנו למוטב, ולכן העמיד להם נביאים, והיה

2
ואפשר, שתרצימתו ותלונתו היתה על שהקב"ה אינו נגלה אליו ביום אלא בלילה, כמו לשאר נביאי אומות העולם, וכמו שהביא רש"י ממדרש חז"ל עה"פ (ח) לינו פה הלילה: אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה, וכן כל נביאי אומות העולם וכו', כאדם שהולך אל פלגשו בתחבא, ע"כ, ובעבור זה שאמר להם לינו פה הלילה הניחוחו זקני מדין והלכו להם, כמו שהביא רש"י (ז) עה"פ וקממים בידם: ד"א קסם זה נטלו בידם זקני מדין, אמרו אם יבוא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש, ואם ידחנו אין בו הועלת, לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה אמרו אין בו תקנה הניחוחו והלכו להם, שנאמר וישבו שרי מואב עם בלעם, אבל זקני מדין הלכו להם, ע"כ, והטעם שהניחוחו הלכו להם הוא, מפני שכל עיקר ששלתו לזקני מדין, חקני מדין הלכו בשליחות אל בלעם, היה כדי שיוכל לעמוד כנגד כוחו של משה שהיה סחו בפה, ולכך שלחו לבלעם שטעא ג"כ אדם שכחו בפינו, כמו"ש רש"י (בפסוק ד'), וכמו שמשנה נתגדל במדין יידעו הבירותו שכחו בפיו תיכף ומיד בלא דיתוי ושיהוי, ואצל בלעם ראו שהוא צריך ללגנת ללגלג, מה ראוי הבינו שאין כוחו גדול כמשה שיוכל לעמוד כנגדו, ולכן צוהו והלכו להם, והיה לבלעם לבזיזת חרפה, ואילו היה נראה הקב"ה אליו ביום כמו לנביאי ישראל, או היה מבינו בעיניהם ולא היו עתבים אותו והולכים

בזה להראות מה בין נביאי ישראל לנביאי אומות העולם, ובמדרש כאן אמרו: ראה מה בין נביאי ישראל לנביאי אומות העולם, נביאי ישראל מזהירין את ישראל מן העבירות, שנאמר (יחזקאל ג') ואתה בן אדם ציפה נתייך וגו', ונביא שעמד מן הנגיים העמיד פרצה לאבר את הבריות מן העולם, ולא עוד אלא שכל הנביאים היו במדת רחמים על ישראל ועל אומות העולם, שכן ירמיה אמר לבי למואב כחלילים יתמה (ירמיה מ"ה), וכן יחזקאל (כ"ז), בן אדם שא על צור לינה, וזה אכזרי עמד לעקר אימה שלומה, על הנם לא דבר, לכך נכתב פרשה בלעם להזהיר למה ספק רוחיך מאומות העולם, שזה עמ

26

31

36

41

46

3) אלהים צל נח

1 זלמד שהרחיק איוב את עצמו מדבר המביא לעברה, וכן הפעור וכן הדומה לפעור. אם כן מה תלמוד לומר (איוב א): "איש תם ישר", אלא תלמוד שיצא איוב מהול, אף אדם הראשון שיצא מהול, שנאמר (בראשית א): "ויברא אלהים את האדם בצלמו", אף שת יצא מהול, שנאמר (שם ה): "ויולד בדמותו בצלמו", אף נח יצא מהול, שנאמר (שם ו): "איש צדיק תמים היה בדורו", אף שם יצא מהול, שנאמר (שם יד): "וימלכי צדק מלך שלם", אף יעקב יצא מהול, שנאמר (שם כה): "ויעקב איש תם ישב אהלים", אף יוסף יצא מהול, שנאמר (שם לו): "אלה תלדות יעקב יוסף"; והלוא אין ראוי לומר אלא: "אלה תלדות יעקב - ראובן", ומה תלמוד לומר "יוסף", אלא פשם שיצא יעקב מהול, כן יצא יוסף מהול, "אף משה יצא מהול, שנאמר (שמות ב): "ותרא אתו כי טוב הוא" - וכי מה ראתה אמו בו שנאה ומשפח מפל אדם, אלא שיצא מהול, אף בלעם הרשע יצא מהול, שנאמר (במדבר כד): "נאם שמע אמרי אל", אף שמואל יצא מהול, שנאמר (שמואל א ב): "והנער שמואל הלך וגדל וטוב", "אף דוד יצא מהול, שנאמר (תהלים טז): "מכתם לדוד" - שהיתה מכתו תמה, אף ירמיה יצא מהול, שנאמר (ירמיה א): "בטרם אצרך כבטן ידעתיו ובטרם תצא מרחם הקדשתיך", אף ירבעם יצא מהול, שנאמר (חגי ב): "פיוס ההוא נאם ה' צבאות אקחך וירבעם בן שאלתיאל עבדי נאם ה'

6

11

16

21

4) זאת נח

1 דכה קבה לי רש"י בשם המדרש (במדבר רבה ב, ט) הביא ד"קבה" קשה מ"ארה", שהוא נוקב ומפרט, ולכאורה אינו מוכן, דא"כ האיך בפעם השנית (פסוק י"ז) שראה בלק שלא נוח לקלל את ישראל חזר ואמר גם הוא "לכה קבה לש", וגם, א"כ האיך אמר בלעם בראשית דבריו (להלן בג, ה) "מן ארם וגו' לכה ארה לי יעקב וגו' מה אקוב וגו'", והלא לא ביקש (בלק) אלא לאורו ולא לקוב, ואם אינו יכול לעשות גדולה לקוב, מ"מ יעשה המעט ולאורו כמו שביקש בלק.

1 מהם וראה מה עשה, ע"כ נמצא שבלעם מצד עצמו ומדותיו הרעות לא היה ראוי כלל שתשרה עליו שכינה.

וכן אמרו בגמ' (ברכות ד' א') ביקש משה שלא תשרה שכינה על אומות העולם, ונתן לו, שנאמר ונפלינו אני ועמך וגו' אי"כ גם מצד בקשתו של משה לא היה שתשרה עליו שכינה, גם אמרו במדרש (ויקרא רבה פ"א), עד שלא הוקם המשכן היתה נבואה מצויה באומות העולם, ומשהוקם המשכן נסתלקה הנבואה מהם, ואם תאמר הלא בלעם מתנבא [גם לאחר שהוקם המשכן], אמר לטובתן של ישראל היה מתנבא, ע"כ, מכל זה מבאר דבלעם לא היה ראוי וכדאי שתשרה עליו שכינה בכלל, אלא שלטובתן של ישראל חשרה עליו הקב"ה רוח הקודש, ובאמת בעת שנגמרה לברך את ישראל אז שרתה עליו רוח הקודש ביום, כמושיב (כ"ב מ"א) ויהי בבקר ויקח בלק את בלעם ויעלוהו במות בעל וגו', ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות וגו' ויקר א' אל בלעם ויאמר אליו וגו', וכתב רש"י שם: ולא היה נגלה אליו ביום אלא בשביל להראות חיבתן של ישראל, ע"כ, (ועיי' דבריים רבה פ"א את ד').

6

11

16

21

אולם בעת ששלח אליו בלק שיקלל את ישראל, שו תכלית דעתן של ישראל, בדאי שלא היה בלעם כדאי וראוי כלל שהשכינה תיגלה אליו אפילו במודריגה הנמוכה הזאת ששרתה עליו, אם לא מהטעמים המבוארים לעיל מחז"ל, והוא בנאותו ורוחו הנבונה ובודח לבו, התרעם בחוצפה לפני הקב"ה על מה שאינו חשוב בעיניו שישרה עליו שכינתו בעיצומו של יום, כאילו היה ראוי והגון לכך, וכל זה ממדת רשעו ועוותו של בלעם הרשע.

31

5) אה

1 (ה) מה אקוב? הן זה אי אפשר לקלל בתנאי, כי אם להזכיר עון שרואה בעינו על כמה אנשים מהמוני, אבל גם זה אי אפשר כי "לא קבד אל" - הקב"ה אינו חפץ

שיתפרשו החוטאים הרבים בישראל, יפני כבוד הבריות.

1 אלא הענין, דכאמת כתיב במשלי (כז, ב) "כפפור לנווד כדורו לעוף כן קללת הנם לא תבא", וא"כ אי אפשר שתחול הקללה אם לא שיש איוה עון⁶⁵, וכמו דכתיב בספר שופטים (ט, טו-טז) "וישב אלהים את דעת אבימלך וגו' ותבא אליהם קללת יוחם", הרי דהקללה בלא דעה לא היתה פועלת, ובלעם ידע היטב כל זה, מה שאני כן בלק⁶⁴, על כן ביקש בלק סתם "ארה לי", כלי להביט ולפרש החטא והחוטאים, אבל בלעם ידע דזה אי אפשר, ובעל כרחו צריך גם זה לראות בעין רואה כה הטומאה המרחף על החוטאים⁶⁵ ולפרש⁶⁶ בשעת הקללה, ועיין עוד להלן פסוק י"ז בדבר בלק שנית⁶⁷.

ו

ויחכן כי כוונת לזה (יהושע ב ט) "וכי נפלה
 אימתכם עלינו וכי כי שמענו וכו' ואשר עשיתם
 וכו' וגשמע" וימס לבבנו", שהוא מפני
 "שמענו את אשר עשיתם", וגשמע" — מפני
 בלעם — את אשר עוד תעשו לכל הגוים, לכן
 "וימס לבבנו". שאף שהיו או דבוקים בשם
 יתברך, בכל זאת לא רצה השם שיערכו קרב.
 שהשטן מקטרג (בשעת סכנה — ירושלמי שבת
 ב, ועוד). וכמו שמצאנו בעמלק (במדבר כא.
 א), ובעי (יהושע ה). ועוד פן יפלו הנלחמים
 מבטחונם ויכשלו באמת. וזה היה עצה עמוקה
 מחכמת הבורא יתברך להפיל אימה על הגוים
 בדברי נביאם בלעם הקוסם. ולכן חשש השם
 פן יאמרו העמים כי בני ישראל שיחדו מכספם
 הון רב לבלעם כי יאמר עליהם חזיונות כאלה
 למען יחדו מהם כל הגוים, ובאמת בדה זה
 מלבו והבסף יענה מפני. לכן הראה השי"ת
 פליאה עצומה ענין האתון לפני כל שרי בלק
 רבים ונכבדים מאוד, ענין יוצא מגבול הסבעי,
 להראות כי השם או מלאך השם מדבר עם פיו,
 ומה שהוא אומר הוא אומר בדבר השי"ת.
 (ובאשר אמרה רחב, ויחממו כל הגוים מפחדם
 וכאשר היה כן כאשר אמרה רחב,

כב, כב—כב ויבא אלקים אל בלעם לילה וכו' ויחך אף אלקים כי הולך הוא.
 כי באה הנבואה בלילה מסופקת ומלוכשת בכח
 המדמה, אשר ברוב עתותיו כוזב, ואין ספק
 מוציא מידי ודאי, והוא אמר לו "לא תלך".
 לכן חרה אפו כי הולך הוא, וגם כחד מאתם
 ושטם.
 הקדמונים נתפלאו על נס פתיחת פי האתון.
 מה תועלויות היה בנס גדול כזה שנראה רק
 לעיני שרי בלק, ועיני ראבי"ע, והנראה, כי
 מה שחש השי"ת שלא יקלל בלעם — האם
 עקימת שפתיו הוה מעשה, אם הוא יתברך
 יברך, מה לנו כי יקלל? והתירוץ האמיתי
 לדעתו, כי רצה השם להטיל אימתם של ישראל
 על כל מלכי הגוים, אשר לא יבואו לעורר
 קרב ברבבות אלפי ישראל. לכן בבלעם שהוא
 היה נכבד בכל הגוים ומלכותם, והיו שואלים
 פיו, ואחרי עצתו לא שינו, אם איש כמותו
 יחזה נשגבות ממעלתם של ישראל, הלא לא
 יקום רוח באיש, ויחממו כל הגוים מפחדם
 ושאתם, וכאשר היה כן כאשר אמרה רחב,

מלך
 חכמה

8) אה ער כז

והמה טרם ישקבון והיא עלתה עליהם

9) יהושע ב ט

על-הגג: ותאמר אל-הַאֲנָשִׁים יְדַעְתִּי פִּי-נִתַּן יְהוָה לְכֶם אֶת-הָאָרֶץ וְכִי-נִפְלְאָה
 אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ כָל-יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: כִּי שָׁמְעוּ אֶת-אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ
 יְהוָה אֶת-מִי יַם-סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לְשִׁנֵי מַלְכֵי
 הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וְלַעֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם: וַיִּשְׁמַע וַיִּמַּס
 לִבָּנוּ וְלֹא-קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם בִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם
 מִפְּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת: וְ

ידי שרנה הפרות בדרך על
 הך ביה שמש ונ' ב' ישרנה א"ר
 יוחנן משום ר' י' שאמרו שירח (פ) ורב זוטרא
 בר טוביה אמר רב שישינו פניהם בנגד
 ארון ואמרו שירח

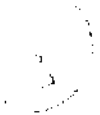
ואמרו שירח, פי בלשון הקודש ממש. וזהו
 שנהלקו מאי אמרו. ומאי שלא מנו זה במשנת
 אבות. עם שאר נביאי שבט. וזהו
 לפי שכבר הוכירו פי האתון כפי בתורה. והיא
 אב לכל כיוצא בו.

9) ב' ט

10) ב' ט' י' ב' ט' י' ב' ט' י'

חמשים אלקים, שכל אחד שקול כשבעים חים, יפן דלפלו
 הפרות שסס בהמות כבדו את הארון לומר שירח לכבודו
 והגדו הסבחים שלו כמפורס בשיתם, וישראל לא כבדו
 את הארון כפי מוגת שבעה חרשים נפלסחים ולא השגיחו
 עליו, ולא עוד אלא נלחמם אוטו לא ששתחו לו
 כראוי בכבוד, ולא עוד אלא שפתחו ורלו מה שיש בתוכו,
 ובוראו נחבטה הקטרוג הוה, שהכה בהם מפה רבה, מחמת
 הכבוד שכתבו הפרות את הארון כשירה עליהם:
 ויגיד כל בשר, וזו הסיבה ששבו הפרות חן זה מידו
 דהא חיבה נפרקו שירח מכל החיות ובהמות
 ויפיתם שאומרים שירח, ויפיתם רבים האר"י ז"ל, הכונה
 שיש מלאך מחינה על כל דבר ודבר וכל מין ומין, וזוה
 האומר שירח בכל יום, וכן בלן המלאך הממונה על מן
 הפרות מנה בפיהם יזוה היה לומר השירה, וראוין הדברים
 יולאים מפיסם, ואינם אלא מן המלאך, וכמו שנין המניח
 על מן הקדוש ז"ל, אך דברים שדברה האתון שסס חים
 דברי שירח, כי אה דברים של וכו' ובלעם קבלו דר"ל
 דנברא כח הדיבור משפת ימי בראשית לאותה האתון ודברה כי:

שם, וישרנה הפרות אר"י שאמרו שירח, מקשים
 שסס הריעב"ל ז"ל אחאי לא חשיב זה כהרי
 עשרה דברים שנברחו בין השמשות בערב שבת, וסירן
 ככר גנה פי האתון וכו' לכולן ע"כ. ונראה כוננו דלותו
 כח שנברא כשניל האתון דבלעם שדברה בו, הוא עצמו
 מה על פי הפרות ודברו בו שירח, ואלא עברא כל בשר
 לעולם נס לפי הפרות נברא כח בפ"ע, אך לא חנו אותו
 עט עשרה דברים, כי מזה יראה רעה לישראל גדולה מאד
 דכהיו נבראין וך בעם שבעים חים חמשים אלק, וארז"ל
 שמהו חמשים אלקים חים שכל אחד מהם היה שקול כשבעים
 חים. שיר ארז"ל אמר הקב"ה אלו הרנגולתו של אחד מהם
 אכדה היה מחור עליה כמה שחמס, וארז"ל כדה פלשחיס
 שבעה חרשים ואין אהם משגיחים בו, הני משנית עליו,
 שנאמר יתופע לו ימינו וכו' קדש, ה"ד וישרנה הפרות
 כדרך מהלכות בישרות, הפטי פניהם כלפי ארון ואמרו
 שירח וכו', לפי ג' דהא כי מן שירח של הפרות ילא קטרוג
 גדול על ישראל, עד שנהלגל דבר זה שנהרגו מישראל:

ההבדל שבין "פתיחה" לבין "סיוע"

"ויאמר מלאך ה' אל בלעם לך עם האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר".

"בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו". (רש"י, יומא לח).

1. "מאי דכתיב אם ללצים יליץ ולענוים יתן חן, בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו, תנא דבי ר' ישמעאל משל לאדם שמוכר נפט (שריחו רע) ואפרסמון (מין בוסם), בא למכור נפט אומר לו מדוד אתה, בא למכור אפרסמון אומר לו המתן עד שאמדוד לך אני כדי שאתבשכ גם אני". (שם)

(11)
פגמ

6. הקב"ה עוזר לאדם לממש את הדרך אשר הוא בוחר לעצמו בין לטוב ובין שלא לטוב חלילה, אך צריכים אנו לשים לב לשינוי הלשון שבגמ' הנ"ל, על הבא ליטמא אומרת הגמ' ש"פותחין" לו, והבא ליטהר "מסייעין לו, איזו דלת פותחים לאדם שבא ליטמא, וכיצד מסייעים לבא ליטהר?

1. הקב"ה אינו רוצה שהאדם יבא לידי חטא לכן הקב"ה דואג שלכל אדם באשר הוא תהיה שמירה מיוחדת שלא יחטא, כל עוד האדם לא ראה ולא ידע מזה החטא אין שום סיכוי עפ"י דרך הטבע שהוא יכשל בחטא כיון שהקב"ה שומר אותו שלא יחטא. אך כאשר האדם מיוזמתו ומעצמו מתחיל ל"התעניין" בדברים האסורים לו כאן הקב"ה מסיר את שמירתו ממנו ואם הוא לא יהיה מספיק חזק כדי להתגבר על הפיתוי או הוא יבא לידי חטא. למה הרב דומה לבית שבתוכו נמצאים מזיקים יכול האדם לעבור במשך שנים ליד הבית ולא להזיק מהמזיקים שבתוכו, אך ברגע שהוא מקיש בדלת ודורש לפתוח מיד פותחין לו.

21. בלעם הרשע רוצה להכנס ל"בית" של בלק, הוא חושב ששם יהיה לו טוב שם הוא יקבל כבוד, כסף וכו' והקב"ה מרחם אפילו על אותו רשע ולא מסיר ממנו מיד את השמירה הטבעית, הקב"ה מזהיר ומתרה בו שהכל זה הבל הבלים ולא יצא לו מהליכה זו כלום, אך בלעם לא מבין או לא רוצה להבין את המכר האלוקי ובחוזקה הוא ממשיך לנקוש ב"דלת החטא", בשלב זה מוסרת ממנו מיד ההגנה שהיתה עמו עד לאותו רגע והוא מתחיל להתנסות בנסיון שהוא דרש להתנסות בו. זהו פירוט הגמ' "הבא ליטמא פותחין לו" ר"ל מסירים ממנו את ההגנה הטבעית ומכאן והילך הוא נותר חשוף לרעת החטא.

26. ומאידך גיסא "הבא ליטהר מסייעין לו" גדולה מדה טובה ממדת פורענות, אדם שרוצה לקנות מעלות עליונות נותנים לו כוחות הרבה מעבר ממה שיש לו באמת מסייעים לו להגשים את רצונו הטוב, בהקשר הזה אני נזכר שכאשר באתי למקום מגורי המקום היה בשלבי בניה ולא היו עדיין בתי כנסיות מסודרים בקרבת מקום, ואז קמו שני אברכים קבצו מעט כסף והשכירו חירות כדי להתפלל בהם בנוסף בית אבא. אותם שני אברכים שבקושי התחילו לבנות את ביתם הפרטי הלכו ודאגו לכלל הצבור שיהיה לכל אחד בית כנסת כמנהג אבותינו, אני זוכר שלאחר כשנה כבר היה לכל אחד מאותם שני האברכים בית כנסת עם ייחוס, הפרטים נדגמים וכל בית שיש בכל בית כנסת אחת, זהו הפרוט הפשוט ל"בא ליטהר מסייעין לו", לא היה להם כוונה לפורטת את הם הנטייתו בלבד רצונו טוב והקב"ה מיע להם כסף ומעביר למנו שהם חושבו.

(11)

זהו ההבדל בין הבא ליטמא שפותחין לו את דלת ההגנה מן החטא, לבין הבא ליטהר שמסייעין לו ונותנים לו כמות גדושה טייעתא דשמיא אף מעבר לבוחותיו ויכולותיו.

12

(נ' הצדקה פ' ב.)

ולא ראה עמל בישראל (כ"ג כ"א)

13
ולא ראה עמל בישראל נגד נחמון לומר שהלדיקים טגס שגושים (מלמ) וכל פסקם בתורה אינם מרגישים שיש להם עמל עמל מ"ד לומד (הכלים ע"ג) עמל כח צפוי אלף חרש כלום במרווח וקדם בהסתעבט בשעששים לרוב חשקם בחורש, נגד נחמון ע"ד לומדו (כשלי ח) אלו בנינו לו נבורה קעו, כי שהלדיקים שופקים בחורש ומתקדמים נגד לרוב עמל צעמק הסגרה שמועט כח נוחה לו נכורה.

ה"אנבהתיים" הקדוש מסביר את הפסוק כד: "שהצדיקים הגם שעושים מצוות וכל עסקם בתורה אינם מרגישים שיש להם עמל, אלא ארובה כאדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים לרוב חשקם בתורה". וזה השבחה שאמר בלעם על עם ישראל שאע"פ שיגיעים בתורה לא מרגישים בעיפות וטורח.

מוכח כגמרא במס' ב"מ ריש הפועלים, שרבי יוחנן ראה את ריש לקיש שעובר בקפיצה אחת את הירדן. אמר לו רבי יוחנן חילך לאורייתא, והבטיח לו לתת את אלותו לו לאשה אם יעסוק בתורה. והסכים ריש לקיש לעסוק בתורה. ומיד אח"כ רצה לעבור לצד השני של הירדן כמקודם, ולא היה בכחו לעשות זאת. וכאמת קשה בשלמא אם היה כבר ריש לקיש לומד תורה היה מקום לומר שתשש כחו מרוב לימוד, אבל הרי עכשיו עדיין לא למד אלא רק קבל על עצמו ללמוד ולמה לא יכל לעבור את הירדן כמקודם. וע"י פרשת ויצא, מאמר "טעם בתורה" ונראה שבאמת היה בו עדיין כח לעבור את הירדן בקפיצה אחת כמקודם, אלא מכיון שקבל על עצמו ללמוד תורה שוב לא מצא ענין לקפוץ את הירדן. ומכילא לא היה בכחו לעשות, משום שרבו שאין לאדם טעם בו אין בו כח לזה, אפילו שבמצואות יש בו כח. וכן להיפך כשהאדם מוצא טעם ברבו ורוצה לעשותו ימצא בעצמו כח אפילו שכבת הגשמי אין לו רי, אבל הטעם והחשק לדבר יעשהו כעל כח. מספרים על רבי ולמלה אחיו של רבי חיים מוולוז'ין, שהיה אדם חלש מאד ופעם אחת הוצרך לאיזה ספר שהיה מונח מאחורי ארון גדול וכבר שתיו צריכים חמשה אנשים כדי להזיזו ממקומו. ורבי זלמל"ה מרב אהבת התורה וחשקו ללמוד הווי את הארון לבדו ולקח את הספר.

6

11

16

14
כ"ג
כ"א

ובני תורה שתורה מתשת כחם האיך יש בידם כח לעשות "משמר" לילה שלם, אין זה אלא שמוצאים טעם בלימודם, ממילא יש בהם כח ללמוד "משמרות". ואם ינסו להביא אדם מהרחוק בעל כח גדול שישיב בישיבה וילמד "משמר" הרי תכה ידם, משום שאין לו טעם וחשק לדבר.

ולכן צריכים לדעת שתורת ד' מתוקד מדבש ונופת צופים. ולהרגיש את הטעם בלימוד, או אין מרגישים בעמל ובעייפות. ואם ח"ו עייפים ואין כח, נראה שלא מוצאים טעם בלימוד. וצריכים לבקש נכרבות התורה על זה "העורב נא ד' אלוקינו את דברי תורתך בפינו".

נזרמנתי פעם ל"ברימצוה" וברכתי אותו שיוכה להרגיש טעם בלימודו, ואז לא יהא קשה עליו עמל התורה. נגש אלי אח"כ הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין וצוק"ל ונקש ממני שאברכנו ג"כ שיוכה למצוא טעם בלימודו.

וע"ז המשיל המגיד מדובנא משל, ואשר הארמו"ר מקצת אמר שודו אחר משלשת המשלים שנאמרו ברות הקודש. הפסוק אומר בישעיהו "ולא אותי קראת יעקב כי יצעת בי ישראל". משל לסודו שבא ממדינת הים, ובקש מאחד הנערים הסבלים שיביא את הבילותיו אחריו לביתו, והוא יתן לו שכרו, והוא נסע לפניו. וכשהגיע הנער אל הסוהר לביתו הניח הבילתו ובא לבקש שכר טיחתו. אמר לו הסוהר כי טעה והביא הבילה אחרת במקום שלה. שאל אותו הנער זו מנין לך, הרי לא ראית את הבילתה המונחת בחוץ. אמר לו הסוהר ניכר עליך שהזעת והתאמצת לראות את הבילתך ואילו הבילתך שלי הרי דומה קלה. ולא היות צריך להזיע ולהתאמץ.

כך אמר המב"ח "לא איתי קראת יעקב", שאם בו לא היות מתאמץ כ"כ יצעת בי ישראל, ואם היות קרא בשם ה' יוכנא טעם ברמות. לא היות יגב כל כך כחו שוא, ולא ראה עיניו שישי את השעשועים לרוב חשקם בתורה. ואם היות מתאמץ כ"כ יצעת בי ישראל, ואם היות קרא בשם ה' יוכנא טעם ברמות. לא היות יגב כל כך כחו שוא, ולא ראה עיניו שישי את השעשועים לרוב חשקם בתורה.

11

„ובבוקר כשאני בא לבית הכנסת מתחיל

אני בפסוק ואני כרוב חסדיך ומדלג הפסוק הראשון מה טובנו אהליך שאמרנו בלעם ואף הוא אומר לקללת, כדאיתא בפרק חלק ופה עיני וגם אין כאן מקומו ופסוק האחרון ואני תפילתי אני מדלגו, כי אין לאומרו אלא במקום שקבעו חכמים דהיינו במנוחה בשבת, על פי המדרש כמו שכתב הטור ואחר כך כשאני יושב אומר אני אלו ב' פסוקים של אשרי, אשרי יושבי ביתך

15
אשרי
300

1 To defend our practice of including the *Mab Tovu* in the beginning of our prayers, we would attempt to answer the Maharshal as follows.

As to the objection that *Mab Tovu* was said as a curse — that there should *not* be synagogues in Yisroel — we might say just the opposite. We have had the last laugh; in spite of this curse, not only do synagogues exist among the nation of Yisroel, but they serve as the strength and the lifeline of the Jew. It is from the synagogue that the Jew turns to Hashem at all times — both good and bad.

11 To answer the objection that Bilaam was a *rasha*, a wicked person, we could venture to say that this particular prayer was placed at the beginning of the day's prayers based on the following insight of the Chasam Sofer.

16 The Chasam Sofer points out that man was witness to all that transpired in the Torah. We have testimony to the fact that Adam was the first man that Hashem created on earth: Adam lived to see Shem, and Shem passed on this information to Yaakov, who studied in Shem's "Yeshiva". We saw all other major historical events with our own eyes: the miracles that transpired in Egypt, the splitting of the Red Sea, crossing over the Jordan, the giving of the Torah at Mount Sinai — all these events were witnessed by *Klal Yisroel*, who later passed the information to their descendents. The only event that we were not witness to was the discussion of Bilaam and Balak. How were we to know what transpired between these two — their evil designs and their thoughts? It is only through the prophecy of Moshe Rabbenu, which was written down in our Torah, that we became aware of what transpired between these two evil men. This is the essence of the prophet's Micah's warning (in Micah 6:5): זכור מה יעץ בלק, "Remember what Balak advised."

26 It is this *parasha* of Bilaam and Balak that dispels the thinking of those who deny תורה מן השמים, that the Torah was given to us from Heaven. Thus, as we will discuss later, the mitzva of prayer is fulfilled both by *tefilla* and Torah study. Therefore we begin our daily prayers with מה טובו אהליך יעקב מה טובו אהליך ישראל, "How good are your tents, O Yaakov; your dwelling places, O Yisroel." Our commentators tell us that the word אהליך alludes to places of worship, while "משכנותך" refers to houses of study. Consequently, *Mab Tovu* is most fitting as a beginning of our prayers, for it reinforces our belief in both the power of prayer and Torah study.

16
Commentaries
713'0
P.41

6